

רי (סעיף א) [א] מכזית. בינוני, דכל השיעורים ששיעור חכמים בכזית בינוני שיעורו: [ב] בין מפת כו' עד ויש מסתפקין. כן הוא לשון הרמב"ם [ברכות פ"ג ה"ב], וכתב לשונו להורות שלשה דברים, אחד דעל פחות מכשיעור צריך לברך ברכה ראשונה הראוי לאותו מין,

ולא כהר"ר יונה [כו ע"א ד"ה אין שכתב לברך שהכל. שני דבורא נפשות רבות צריך שיעור, ולא כהרא"ש [פ"ו ס' טז] שמסתפק בזה. ג' שאם אוכל מז' [מינים] פחות מכזית שאינו מברך עליו בורא נפשות רבות, דבשביל חסרון שיעור לא שייך ברכה אחרת: [ג] מברך תחלה. לפי שאסור ליהנות בעולם הזה בלא ברכה, לכן אפילו כל שהוא צריך לברך, ומה שהחמירו יותר בראשונה שהיא מדרבנן מבאחרונה שהיא מדאורייתא, לפי שחשו חכמים שמא ימלך ויאכל כשיעור ונמצא שהיה צריך ברכה לפניו ואין בידו לתקן, אבל לאחריו אוקמא אדינא שאם אכל כשיעור יברך ואם לאו לא יברך:

ב (ב) בלקח כוס של שבר או מים, ובירך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בפה"ג, ותוך כדי דיבור נזכר שטעה, ואמר שהכל נהיה בדברו, וכך היתה אמירתו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן שהכל נהיה בדברו, יצא. הנה: ואם היו אחרים שותים ג"כ יין לפניו ודעתו ג"כ על יין שהיה סבור שצרכו יין, וצריך בורא פרי הגפן, ונמצא אחר שצרכו מים או שכר, כשחזר ושותה אחר ג"כ יין א"ס לחזור ולברך, וינאל צרכה שצריך על כוסו א"פ שהיתה בטעות, דהא דעתו היה לשמוס ג"כ שאר יין, גם הוציא האחרים ששותין שם, ולכן צרכו צרכה (תשובת מהר"ל ס' צ"ב).

ג בל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, (ג) חוץ מברכת המזון מפני שהיא של תורה.

כסא דממרא כו': (ב) לקח כוס כו'. כן כתב הרא"ש [פ"א ס' יד] על פי מה שהסכים לגירסתו הר"ף [ו ע"ה], ופשוט הוא דלדינא דמודה לרש"י, דהא פסק הרא"ש דינא אפילו אמר בפירוש ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן שהכל, מכל עין אם לא הוציא מפיו רק נמחשנה היה דעתו לומר בורא פרי הגפן לפירוש רש"י וגם נראה להר"ף, להרא"ש הוא הדין להיפך שאמר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הכל בורא פרי הגפן דינא, דהא מספיקא אמרו דלזילין לעולם להקל. ומ"ש ואם היו אחרים שותים כו'. כן כתב מהר"ל במשנה ל"ב. והוסיף הר"ב הג"ה על משנה זו גם הוציא אחרים ששותים, לפי שדברי משה [ספ"ה] כתב על דברי מהר"ל, ונראה דוקא צרכה גוונא שהוציא גם אחרים שאם צרכו צרכה דהא הוציא צה אחרים, אבל אי לא היו אחרים שצריך לחזור ולברך, דהא לעיל ס' ר"ו כתב דאם צריך על פרי ונפל מידו צריך לחזור ולברך, א"כ מאי שנא הא דנמצא מים דגרע מאילו נשפך היין שצרכו כן נ"ל. ואפשר דמהר"ל לא קאמר אלא צהיה דעתו מתחלה על יין אחר ג"כ ואז ינאל צרכה זו עכ"ל: (ג) חוץ מברכת המזון. כן משמע מדברי הרמב"ם [פ"ג ה"ד], אבל מדברי הרא"ש [פ"ו ס' טז] והטור מצוה שאף מעין שלש מדאורייתא. ועיין לעיל ס' קפ"ד:

סימן רי

האוכל פחות מכזית מה דינו ובו ב' סעיפים

א האוכל פחות [א] מכזית [ב] בין מפת בין משאר אוכלים, והשוותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים, [ג] מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל. ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו, כגון גרגיר של ענב או של רימון, שמברכין לאחריו א"פ שאין בו

עולת תמיד

רי (סעיף א) א ומה שכתב ולאחריו אינו מברך כלל. הטעם דלא מצינו ברכה אחרונה אלא באכילה שהוא כזית כדכתיב [דברים ח, י] ואכלת ושבעת וברכת, וכל הברכות ילפינן מברכת המזון. ועיין שיעור כזית לקמן בהלכות פסח [סימן תפן]. ומה שכתב ויש מסתפקים וכו'. ומשמע מדברי פוסקים דוקא אם אוכל הבריה כמות שהוא, אבל אם מרסק אותה קודם אכילה ודאי דאין צריך לברך, וזה שרימו המחבר בכאן במה שכתב דבר שהוא כברייתו וכו'. ונראה עוד מדברי הר"ר יונה [כו ע"ב ד"ה אין] דדבר שאין דרכו לאכלו בשלימות אפילו אם אכל בשלימות ג"כ אין להסתפק בו ובעיני דברים שדרכם לאכלם בשלימות ואכלם כך שלם. אכן מדברי שאר פוסקים לא משמע כן אלא אפילו דברים שאין דרכם לאכלם בשלימות והוא אכל אותם שלם יש להסתפק. ומה שכתב אב"א א"פ לקח הגרעין. והוא הדין אם חתך ממנו כל שהוא ג"כ לא מקרי בריה, דלא

(סעיף ג) ב לקח כוס של שבר וכו'. ונראה דהוא הדין בכאן ג"כ כשהוא לקח בידו כוס של יין וסבור שהוא מים ואמר שהכל בורא [פרי] הגפן דיצא, שהרי אם לא אמר רק שהכל היה יצא, וכן כתב הטור בהדיא. ומה שכתב דהרי היה דעתו וכו'. כלומר דאי לא הכי הרי הוא כמו מי שבירך על הפירי ונפל מידו דחזור ומברך. ומה שכתב גם הוציא. כלומר אחת משתים בעינן, או שיכוין להוציא אחרים או שהוא בעצמו היה רוצה לשותות עוד יין:

(סעיף ג) ג בל הברכות וכו'. זו היא דעת הרמב"ם [פ"ח ה"ב], דסבירא ליה דכל הברכות כולן אפילו ברכה דמעין שלש אינה רק מדרבנן, ולפיכך קי"ל בספיקא להקל, אבל הרבה פוסקים חולקים על הרמב"ם וסבירא להו דברכה מעין שלש הוא מדאורייתא, ולכן יש לכל ירא שמים שבא לידו ספק הזה להביא את עצמו לידי חיוב ברכה כדי לצאת ידי כולם:

רי (ב) המועם את התבשיל כו'. נש"ס פרק היה קורא [נרות ד ע"ה] מטעמא אינה טעונה ברכה, והשרוי נחמית טועם ואין צורך כלום, רצ אחי ורצ אחי טעמי עד שיעור רביעית, וכתב הרמב"ם בהלכות נחמית [פ"ה ה"ד] והוא שלא יכלה אלא טועם ופולט, ובהלכות ברכות

[פ"ה ה"ג] כתב קחם מטעמא אינה צריכה ברכה עד רביעית. ונלע"ד דפשוט ממה שכתב גבי ברכה קחם שסגר אפילו נטועם ופולט, ומפרש מטעמא אינה צריכה ברכה נטועם ופולט, והשרוי נחמית טועם ואין צורך כלום נטועם ופולט, ורצ אחי ורצ אחי שטעמו עד רביעית קאי לענין ברכה לחוד, ממילא נשמע שסגר דאם טועם ופולט אפילו על הרצה אין צריך לנדר, אצל לפי

מ"ש החוס' [ד"ה טועם] נש"ס ר"ס שמפרש שמעתא זו נטועם ופולט, א"כ היה משמע למימר ולפרש דרצ אחי ורצ אחי קאי אנטעמא ואשרוי נחמית, על כן הולך הרא"ש [פ"ו ו] לומר שאפילו לדעת ר"ס הא דרצ אחי ורצ אחי קאי אנטעמא לחוד,

אצל ברכה נטועם ופולט אפילו על הרצה אין צריך לנדר ודוק. ובה עולה כהוגן דברי הטור שכתב עליו צ"י שהם סתומים ע"ש, אצל לפי מה שכתבתי מיושב היטב, שכוונת הטור לומר לכאורה משמע מפשטא דשמעתא גבי ברכה אפילו הוא טועם ופולט ושכן כתב הרמב"ם, אצל

ר"ס לא פירש הכי כו' ומיהו כו', כלומר אפילו לפירוש ר"ס כשהוא פולט אין צריך לנדר מכל שכן לפירוש הרמב"ם, זה נ"ל ברור. ועמה הר"צ ש"ע שכתב תחלה דעת הרמב"ם ואח"כ דעת ר"ס וכתב ואז כו' והוא דברי הרא"ש והטור, פשוט שלא צא לומר לאפוקי לדעת הראשון אפילו נטועם ופולט אינו מנדר עד רביעית, דהא גם להרמב"ם נטועם ופולט שפיר איכא לפרש שסגר אפילו על הרצה אין צריך לנדר, אלא צא למעט נש"ס ואז כו' לאפוקי נטועם ופולט אפילו כל שהוא צריך לנדר, כן נלע"ד ברור כשמש. אצל ממ"ש בעל הלבוש ח"ל יש להקל כשמי הדעות דספק ברכות להקל, לפיכך נפחות מרביעית אפילו אם פולט עליו

שסגר אפילו על הרצה אין צריך לנדר, אלא צא למעט נש"ס ואז כו' לאפוקי נטועם ופולט אפילו כל שהוא צריך לנדר, כן נלע"ד ברור כשמש. אצל ממ"ש בעל הלבוש ח"ל יש להקל כשמי הדעות דספק ברכות להקל, לפיכך נפחות מרביעית אפילו אם פולט עליו

עולת תמיד

ברכה אחרונה של יין. וצריך לומר דלאו דוקא נקט יין אלא לרבותא אפילו בשתיית יין שהוא דבר חשוב ג"כ יש להסתפק דלמא בעינן דוקא שיעור רביעית, וצ"ע:

ד או רביעית. יש לחמוה למה צריך רביעית, בשני חלקי רביעית סגי, דהא הספק ההוא דלמא בעינן כדי שביעה שהוא כביצה ושיעור רביעית הוא ביצה ומחצה, והכי מוכח משמעתא דחשבון ים של שלמה וצ"ע. וכן כתב בספר עמק ברכה [י כללים בדיני ברכות כלל ו] בשם הרא"ש מפראג וזה לשונו, שיעור רביעית הוא ביצה ומחצה והוא רביעית הלוג שהוא ששה ביצים, ובמהרי"ל בסדר אגדה [סדר ההגדה אות ט] כתב דשיעור רביעית הוא כמעט מלא בשני קליפות ביצת תרנגולת. וכתב בעמק ברכה דאידי ואידי חד שיעור הוא, דכשמשערין בהטלת ביצה שלימה לתוך המים ועוד מחצה, המים שיוצאים הם ממלאים שני קליפות ביצה:

(סעיף ז) ה ואפילו הוא בולעו. כתב כן לדעת הרמב"ם [פ"א ה"ב]. אך לשון אפילו אינו מדוקדק דמשמע דגם

באינו בולעו ג"כ שיעור עד רביעית אבל ביותר מרביעית צריך ברכה, וזה לא משמע מדברי הרמב"ם דסבירא ליה דטועמת דאמרינן בגמרא מיירי בבולע. יש לומר לדבריו כשאינו בולע אפילו הרבה אינו צריך ברכה, וכן נראה לי לדינא דאם טועם ואינו בולע אפילו הרבה יותר מרביעית אינו צריך ברכה כיון שאין הבני מעים נהנין, וכן כתב הרא"ש [ברכות פ"ב ס"ו ה]. והמחבר כתב דין זה בדעת יש אומרים דמשמע דלפי דעה ראשונה אין הדין כן, וזה אינו וכמו שכתבתי. ומה שכתב שאם הוא בולעו וכו'. כלומר כל שהוא טעון ברכה כיון שנהנה אפילו אינו מכין אלא לטעימה בעלמא כיון שבני מעים נהנין צריך ברכה:

מחמירין לענין ברכה יותר מלענין איסורין דקי"ל חתך כל שהוא לא מקרי בריה לענין להתבטל אפילו באלף וכמו שמבואר ביורה דעה [סימן ק ס"א]:

ב ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה של יין וכו'. כן כתבו התוספות פרק הישן [נסוכה] דף כ"ו [ע"ב ד"ה ולא] ובפרק בתרא דיומא דף ע"ט [ע"א ד"ה ולא], וספק ההוא משום דדרשינן ושבעת זו שתיה אם כן בעינן שתיה כדי שביעה ולא הוי שביעה בפחות מכביצה, או שמא יש לחלק בין שביעה דאכילה לשביעה דשתיה כלומר ושביעה דשתיה אפשר שהוא כשיעור זית. ודע הא דמסתפק אם השיעור בכזית על כרחך צריך לומר במה שיוצא במניח לכלי מלא משקה זית, אבל אין לומר שהיו נקשרים שיעמדו על זית, א"כ מה מסתפק בכאן הא איתא בהדיא ריש פרק המוציא יין [שבת עז ע"א] דרביעית יין לח כשנקרש עומד על כזית ודוק. כל זה מצאתי בספר עמק ברכה [י כללים בדיני ברכות כלל ו] בהג"ה:

ג בברכה אחרונה של יין וכו'. כן כתב גם כן הטור. ונ"ל הטעם של הטור משום דסבירא ליה דברכת היין היא מן התורה וכמו שכתב בסוף סימן ר"ט דברכה מעין שלש דשבעה מינים היא מן התורה, ולפיכך סבירא ליה דיש להחמיר בספק, אבל בשאר משקים דברכה אחרונה שלהם אינו אלא מדרבנן אין להחמיר בספק ומותר לשתות פחות מרביעית, דספיקא דרבנן לקולא ואפילו לכתחילה עבדינן. אך על דברי המחבר יש לחמוה דהוא פסק לעיל בסוף סימן ר"ט [ס"ג] כדעת הרמב"ם דברכה אחרונה דשבעה מינים היא גם כן מדרבנן, אם כן על כרחך סבירא ליה דגם באלו שהם מדרבנן יש למנוע שלא תבוא לידי ספק, וא"כ למה העתיק בלשונו

לרץ לנרץ ואם פולטו יוחר מרביעים אינו מנרץ ע"כ, משמע להדיא ממון דנרץ שהנן דלעת הראשון שכתב הר"צ ש"ע והוא דעת הרמב"ם בלש פולטו נמי שיעורא עד רביעים, וליתא אלא כמ"ש (ו) הר"צ הג"ה שכתב וספק ברכות להקל, לומר בל שיש להקל כדעת הראשון. [ואז אפילו וכו'. טור ורא"ש פ"ב סימן ו']:

ריא (א) היו לפניו מיני פירות כו'. כן הוא דעת רוב הפוסקים שפסקו כר' יהודה [ברכות מ ע"ב] ובעולא דלמך נש"ס [מא ע"א]

דפליגי ר' יהודה ורבנן, ור' יהודה דלמך מין ו' עדיף וחכמים אומרים מנרץ על איזה שירצה, שפליגי בברכותיהן שוות אבל כשאין ברכותיהן שוות דנרץ הכל מנרץ על זה וזה ומוחר ומנרץ על זה. והמרדכי [פי' קלן] שכתב דכשאין ברכותיהן שוות נמי מקדים מין ו' והביאו ב"י, נלע"ד שסגר כלישנא דלמך שפליגי אף כשאין ברכותיהן שוות, ועיין מ"ש ב"י, ונראה שכן הוא דעת הלכות גדולות [ברכות פ"ו] ויתבאר בסמוך סעיף ג'. ומ"ש מקדים החביב. כן כתב הרא"ש [פי' כה]. ופשוט הוא דלא פליגי רבי יהודה על חכמים אלא ביש בהו מין ו'.

שאל הוא בולעו טעון ברכה, ולא פטרו את הטועם אלא כשחוזר ופולט ואז אפילו על הרבה אינו צריך ברכה. הגה: 'וספק ברכות להקל.

עמרת צבי
ריא (סעיף א) [מקדים שבעה. לפי שנשתבחה בה ארץ ישראל: (סעיף ב) [להקדים החביב. ואם שניהם חביבים לכולי עלמא מברך על של ז' תחלה:

סימן ריא

דיני קדימה בברכת הפירות וכו' סעיפים

א (א) היו לפניו מיני פירות הרבה, אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה, א' מקדים מין ו' אעפ"י שאינו חביב כמו המין האחר, ואם אין ביניהם ממין שבעה, מקדים החביב, ואם אין ברכותיהם שוות, אפילו יש בהן ממין שבעה כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים ואפילו אינו חביב, ויש אומרים שגם בזה צריך בן להקדים החביב, ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו, אפילו אם עתה חפץ במין השני.

וב"ש ואפילו אינו חביב. כן כתב הרא"ש [שם], ודייקין מדלא קאמר עולא מנרץ על זה ומוחר ומנרץ על זה ומצי עדיף, אלא אפילו אם אחד מהם חביב יכול לנרץ על השני, כיון שצריך לנרץ על השני אחר אכילת הראשון אין עדיפות נחצי משום דלא שייכא זה לזה כלל, ומה שחלו לר' יהודה עדיפות צמין ו' ולרבנן נחצי, היינו דוקא כשניהם נפטרים בנרצה אחת עכ"ל. אבל אינו כן דעת רוב הפוסקים מוס' [ד"ה אגל] והר"ר יונה [כמ ע"כ ד"ה אגל] וסמ"ק [פי' קלן], והוא מ"ש הר"ש ש"ע ויש אומרים שגם בזה כו'.

עולת תמיד

להקדים מה שירצה. ומה שכתב צנון וזית. נקט צנון חזית לאפוקי מין שמברכין עליו שהכל דמחויב להקדים פרי עץ וכדלקמן בסמוך סעיף ג'. ומה שכתב ואפילו אינו חביב וכו'. כלומר ואפילו המין השני הוא משבעה מינים וגם הוא חביב לו יותר אפילו הכי יכול לברך על השני. והא דכתב המחבר בסמוך סעיף ג' הביאו לפניו דבר שברכתו פרי עץ ודבר שברכתו פרי האדמה דיש אומרים דמקדים פרי עץ, וכאן סתם בזית וצנון דמברך על איזה שירצה אף על גב דזית הוא פרי עץ וצנון הוא פרי האדמה, צ"ל דהכא אזלא לשיטת דעה ראשונה, וכמו שסתם כאן נ"ל עיקר. ומה שכתב ויש אומרים שגם בכאן צריך להקדים החביב. כלומר אפילו אם פרי האדמה שהוא הצנון חביב מברך עליו, ומכל שכן אם הזית חביב דמברך עליו, והא דכתב לקמן דפרי עץ קודם היינו בשניהם חביב בשוה, אבל אם האחד חביב יותר אזלינן בתר החביב. אף על גב דלקמן [סק"ג] כתבתי בשם התוספות דאפילו [אם] ברכת שהכל הוא חביב מכל מקום מקדים הברכה פרטית, י"ל דילמא בה"ג לא סבירא ליה הכי. ועוד דלמא שאני ברכת שהכל נגד ברכת פרי העץ או האדמה שהוא ברכה כוללת הכל, דכלל המינים אמרינן אם שאמר שהכל יצא, ולפיכך אמרינן אפילו אותו מין חביב מברך על המין אחר, אבל ברכת פרי האדמה שאינו ברכה כוללת כולי האי י"ל דאם אותו מין חביב מברך עליו בראשון ודו"ק. ועל פי זה יש ליישב מה שתמה הרא"ש [שם] על דברי הלכות גדולות דפסק דפרי עץ קודם

ו וספק ברכות להקל וכו'. כלומר דאם טועם ופולט אפילו הרבה מאוד אינו צריך ברכה, ואם טועם ובולע בעינן דוקא רביעית אבל בפחות אינו מברך. ונראה לי דלכתחילה אין לו לטעום ויבלע אפילו פחות מרביעית אך אם כבר טעם לא יברך. ונ"ל עוד דכל זה מייירי במתכוין לטעימה, אבל אם אינו מתכוין לטעימה אף על פי שהוא פחות מרביעית מברך עליו תחילה, וכמו שביאר המחבר בסעיף א' דאפילו בשותה פחות מרביעית מברך עליו תחלה. ואם אוכל משום טעימה לא נתבאר בדברי המחבר. ונ"ל דשיעור הוא בכזית, וכמו דפליגי הפוסקים לענין שתיה בשיעור רביעית כך הוא פלוגתייהו לענין אכילה בשיעור כזית למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ולמעשה צ"ע:

ריא (סעיף א) א מה שכתב מקדים מין שבעה וכו'. הטעם כיון דנשתבחה בהן ארץ ישראל ראוי להקדימו בברכה. ומה שכתב ואם אין ברכותיהן שוות וכו'. הטעם כתב הרא"ש [פי' סימן כה] דכשברכתן שוה האחד פוטר את חבירו או מסתברא לברך על שבעה המינים ולפטור את השני, אבל כשצריך לברך על כל אחד ואחד לא שייכי זה לזה כלל כיון שצריך לברך על השני אחר אכילת הראשון, הלכך על איזה מהן שירצה יברך תחלה. ולפי דבריו צריך לומר הא דכתב המחבר בסמוך סעיף ד' כל הקודם בפסוק קודם בברכה וא"כ כל שכן מה שאינו נזכר כלל בקרא שיש להנזכר קדימה לענין ברכה, דהתם איירי כשהברכות שוות, אבל כשאין הברכות שוות ודאי דיכול